

Z nenávisti k násilí: Kdy nastává bod zlomu

POHLEDEM PSYCHIATRA CYRILA HÖSCHLA

Proměna lidské naštvanosti v odhodlání vraždit není podložena jedním mechanismem, ale je výslednicí řady psychologických a sociálních činitelů. Jedním z nich je nepochybně nahromaděný stres a frustrace. Nefeešené problémy a pocity bezmoci mohou - podobně jako u kočky zahnané do kouta - vést k tomu, že jedinec začne vidět násilí jako jedinou možnost, jak se ze své situace dostat.

P sychologicky významným krokem k odhodlání vraždit je také dehumanizace oběti. Jestliže člověk začne vnímat druhého jako méně „lidského“ nebo jako nepřátelskou svoloč, je snadnější ospravedlnit si vůči němu násilné činy. Dehumanizace bývá posílena skupinovou dynamikou, ideologií nebo traumatickými zážitky.

OBYČEJNÍ LIDÉ POD TLAKEM

Názorně to naznačuje slavný stanfordský „vězeňský experiment“ amerického psychologa Philipa Zimbarda, který spočíval v uzavření 24 dobrovolníků do uměle vytvořeného vězení v rolích vězňů a dozorců s následným sledováním jejich chování. Hlavním cílem experimentu bylo přispět k objasnění toho, zda brutalita závisí více na osobnostních rysech, nebo je spíš vyvolána tlakem okolností. Zimbardo se přiklonil k tomu druhému, mj. i proto, že experiment musel být předčasně ukončen kvůli neočekávaně krutosti „dozorců“ a psychickému stavu původně bezproblémových účastníků. Zimbardo se proto domnívá, že brutální zločiny například ve válkách nejsou dílem nějakých psychopatů či lidských zvrát, ale obyčejných lidí pod tlakem okolností. Bez ohledu na to, že Zimbardův experiment byl kritizován jak z etických, tak z metodologických (malý vzorek) důvodů, jeho závěry podporují i poznatky z jiných oblastí studia chování, zejména etologie. Považujeme-li s Konradem Lorenzem

vnitrodruhovou agresi za hlavní hnací sílu živých tvorů, jež jim pomáhá zajišťovat obživu, obranu, reprodukci a úspěšnou propagaci genů do dalších generací, pak musíme připustit, že tito tvorové jsou zároveň vybaveni mechanismy zábran, jež agresi odvracejí, takže se nikdy mezi sebou nevyhubí do mrtvé.

U vlků například to je nastavení krční tepny vítězi, který ji tedy neprokousne, stačí mu, že vyhrál. U lidí jsou takovými odvraceji zla kromě nařikání obětí také osobní kontakty a přátelství, sport, umění a hierarchie dominance, kdy společnost je uspořádána tak, že každý ví, kde je ve společenském žebříčku jeho místo a všichni se všemi se nervou o každé sousto, o každou studánku. Cílem vítězů je své podřízené ovládat, nikoli vyhubit. Vraždní je naopak usnadněno při narušení těchto mechanismů zábran, například anonymizací obětí či vzdáleností (střelba na dálku, bombardování).

ČERNOBÍLÉ VIDĚNÍ SVĚTA

K ospravedlnění násilí vede také zaměření pouze na negativní stránky oběti nebo černobílé vidění světa, v němž se oběť jeví jako naprosto zlá (v takovém pojetí ukrajinské oběti nejsou civilisté, ale nacisté). Vnější atribuce znamená v tomto případě obviňování oběti z vlastních problémů nebo neúspěchů.

Jako spouštěče přechodu nahromaděné naštvanosti v násilí se mohou uplatnit nejen osobní konflikty, ale i sociální nebo politické vlivy.

U některých jedinců však vskutku může být klíčovým faktorem psychopatie, zejména poruchy osobnosti, schizofrenie nebo těžká deprese. Například antisociální porucha osobnosti je spojena s nedostatkem empatie a zvýšenou tendencí k násilnému chování. U schizofrenie zase může jít o jednání pod vlivem bludu. Nicméně psychotici nevráždí o nic častěji než „normální“ populace. U deprese zase může jít o rozšířenou sebevraždu jako zřejmě v případě pilota Andrease Lubitze, který před lety ve francouzských Alpách navedl dopravní letadlo

se 150 cestujícími do horského masívu.

Násilí bývá také výsledkem potřeby patřit do nějakého společenství, nekuli gangu, jenž může adorovat a podporovat násilí, s nímž se pak jedinec ztotožní.

VYMÝVÁNÍ MOZKŮ

Při přechodu od nenávisti k násilí nemusí zdaleka jít jenom o „bod zlomu“, ale o pozvolný proces, v němž pronikání nenávistných myšlenek prostřednictvím propagandy (vymývání mozku, brainwashingu) může postupně otupovat morální zábrany, jež za normálních okolností násilí brání. Ideologie tak snímá z jedince jednajícího v jejím jménu zodpovědnost natolik, že může považovat vraždu za legitimní způsob řešení konfliktů.

Porozumění těmto faktorům je klíčové pro prevenci násilí a efektivní intervenci. V současné situaci na Slovensku to znamená, že by zodpovědní politici neměli dále prohlubovat nenávist absurdním obviňováním z pokusu o atentát na premiéra jím nepohodlné novináře a opoziční politiky, zejména mají-li sami maslo na hlavě. K bodu zlomu ve slovenské společnosti totiž nedošlo pokusem o atentát na premiéra Fica, nýbrž vraždou novináře Jána Kuciaka a Martiny Kušnírové a výhrůžkami prezidentce Caputové. Přinejmenším odtud by se mělo začít, ne-li dříve. Vzpomeňme na anekdotu z roku 1995: za premiérem Mečiarom příběhne tajemník a zvolá: „Pán premiér, práve uniesli prezidentovho syna!“ a Mečiar na to: „To už je sedem hodín?“

**VZPOMEŇME
NA ANEKDOTU
Z ROKU 1995:
ZA PREMIÉREM
MEČIAREM
PŘÍBĚHNE
TAJEMNÍK A ZVOLÁ:
„PÁN PREMIÉR,
PRÁVE UNIESLI
PREZIDENTOVHO
SYNA!“ A MEČIAR
NA TO: „TO UŽ JE
SEDEM HODÍN?“**